

Petr I. z Rožmberka

Dětství a rodina

Petr z Rožmberka se narodil pravděpodobně po roce 1290 Jindřichovi z Rožmberka, významnému českému šlechtici, a jeho manželce Elišce. Přesné datum pochopitelně není známo, poprvé se Petrovo jméno objevuje na listině svého otce z června roku 1308.¹ Pokud jde o Petrovy rodiče, v případě tehdy jediného žijícího Rožmberka, jeho otce Jindřicha, nejsou pochybnosti, ty však vyvstávají v případě jeho matky. V listinách je několikrát zmíněno její jméno,² nikoliv však rod, z něhož pocházela. Většinou se uvádí, že jí měla být paní Eliška z Dobrušky, což je informace, kterou přímo uvádí Václav Březan.³ Martin Šandera, autor monografie o pánech z Dobrušky, uvádí, že Eliška (Alžběta) z Dobrušky měla být dcerou či sestrou Mutiny z Kostomlat,⁴ možnou překvapivost takového spojení (jihočeský velmož a dáma z východních Čech) vyvrací poukazem na východočeské državy Rožmberků.⁵ Anna Kubíková dále upozorňuje na účast Jindřicha z Rožmberka a Mutiny z Kostomlat ve skupině Záviše z Falkenštejna během bojů o vliv po návratu Václava II. z braniborského pobytu.⁶ Například v listině ze 4. ledna 1354⁷ je jako Petrův strýc z matčiny strany (avunculus) zmíněn Jan z Dobrušky,⁸ což by svědčilo pro názor, že Petrova matka opravdu byla z Dobrušky. Jenže tím nejsme u konce. V jiné listině, z 6. března 1341,⁹ je opět jako strýc z matčiny strany uveden Záviš z Újezda (Újezdce). Páni z Újezda jsou řazeni do rozrodu Kouniců,¹⁰ zatímco páni z Dobrušky do rozrodu Drslaviců.¹¹ Otázku, z jakého rodu pocházela matka Petra z Rožmberka, tedy zatím nemůžeme bohužel spolehlivě vyřešit.

O Petrově dětství a mládí nemáme žádné informace, můžeme pouze předpokládat jeho narození na Rožmberku a možná přesídlení s celou rodinou na počátku 14. století na Krumlov, darovaný jeho otci králem Václavem II. roku 1302, spadlý na krále jako odumrtí.¹² Často tradované mládí strávené v klášteře ve Vyšším Brodě nemůžeme potvrdit; je samozřejmě možné, že byl v klášteře kvůli vzdělání a výchově. Protože však nemáme ani zprávy o údajném starším bratrovi, po jehož smrti měl být Petr nucen klášter opustit, i z tohoto důvodu by bylo opravdu nelogické, kdyby jediný mužský člen rožmberského rodu měl nastoupit řeholní kariéru.¹³

Jindřich z Rožmberka a kandidáti na český trůn

V srpnu roku 1306 umírá v Olomouci poslední člen hlavní větve přemyslovského rodu, král Václav III. České země upadají do zmatků, které s sebou taková událost vždy přináší. V září téhož roku situace nabírá spád – v Praze je jednáno o nástupu manžela nejstarší Václavovy sestry Anny, Jindřicha Korutanského, na český trůn, zatím však římský král Albrecht, snaže se využít uprázdněného trůnu ve prospěch svého prvorozeného syna Rudolfa, míří s vojskem ku Praze od západu. Jindřich Korutanský s Annou prchají z Prahy, českým králem se tak stává Rudolf Habsburský.¹⁴ Ne však na dlouho. Hned 3. července následujícího roku Rudolf Habsburský umírá před Horažďovicemi; České království je tak opět bez krále. Na český trůn je povolán Jindřich Korutanský, jeho vláda však není silná, v mezi se opět množí zmatky, které některým vyhovují, jiným již méně. V průběhu roku 1309 se množí hlasy o možnosti výběru nového panovníka; tím se měl stát budoucí manžel dosud svobodné princezny Elišky Přemyslovny (mladší sestry již zmíněné Anny). Výběr padl na syna římského krále Jindřicha VII., lucemburského hraběte. Během roku 1309 a roku následujícího probíhají jednání mezi českými

¹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM): Pars 2. Annorum 1253-1310, ed. Josef Emler. Praha, 1882, č. 2179, s. 940

² např. RBM II č. 1265, s. 544, nebo RBM II č. 2179, s. 940

³ KUBÍKOVÁ, Anna: Rožmberské kroniky: krátký a summovní výťah od Václava Březana: komentovaná edice. Veduta, České Budějovice, 2005

⁴ ŠANDERA, Martin: Páni z Dobrušky a z Opočna. Kolonizátoři, dvořané a válečníci. Veduta, České Budějovice, 2007, s. 20. Autor bohužel neuvádí, z jakého pramene onu příbuznost odvozuje.

⁵ tamtéž

⁶ KUBÍKOVÁ, Anna: Petr I. z Rožmberka a jeho synové. Veduta, České Budějovice, 2011, s. 14

⁷ PANGERL, Matthias, ed.: Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen. Keiserlich-Königliche Hof- und Staatsdruckerei, Vídeň, 1865, s. 109 a 110

⁸ Ještě jednou je Jan z Dobrušky uveden jako Petrův avunculus, a to ve vyšebrodském nekrologiu (PANGERL, s. 384).

⁹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM): Pars 4. Annorum 1333-1346 – Addenda et Corrigenda, ed. Emler, Josef. Praha, 1892, č. 878, s. 347

¹⁰ NOVOTNÝ, Václav: České dějiny. Dílu I. část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253-1271). Jan Laichter, Praha, 1937, s. 442 a 443

¹¹ NOVOTNÝ, s. 440-442

¹² Srov. například JAN, Libor. Proces se Závišem a proměny královské vlády v letech 1289-1290. Český časopis historický, Praha, 2005, roč. 103, č. 1, s. 1-40, nebo listina RBM II č. 1914, s. 823.

¹³ K údajnému mnišství a Petrově pobytu v klášteře srov. KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 15 a násl.

¹⁴ K tomu např. VANÍČEK, Vratislav: Velké dějiny zemí Koruny české III. 1250-1310. Paseka, Praha-Litomyšl, 2002, s. 484 a násl.

představiteli (nejprve cisterciáckými opaty, později i některými šlechtici) a Jindřichem VII. Výsledkem je sňatek princezny Elišky a Jindřichova syna Jana, který se uskuteční 1. září 1310 v německém Špýru.¹⁵ Po porážce korutanské strany a útěku Jindřicha Korutanského s Annou z Prahy byl nový královský pár v únoru 1311 korunován na českého krále a českou královnou.

Během těchto neklidných dob nechtěl hrát Jindřich z Rožmberka vedlejší úlohu, a proto se ve změnách panovníků na českém trůně aktivně angažoval. Nejprve vsadil na habsburskou kartu,¹⁶ jakmile bylo zřejmé, že život Rudolfa Habsburského se chýlí ke konci, snažil se získat co nejvíce. Tak získal do držení významný hrad Zvíkov.¹⁷ Během období vlády Jindřicha Korutanského si podržel úřad nejvyššího komořího, nicméně svou šanci zřejmě viděl jinde – poměrně brzy se přiklonil k lucemburské kandidatuře na český trůn a také osobně v lednu 1310 jednal v Norimberku s římským králem Jindřichem VII.¹⁸ Nástupu jeho syna na český trůn se však nedožil; zemřel roku 1310.¹⁹

Jeho syn Petr se v době zmatků na českém trůně začíná objevovat po boku svého otce (z roku 1308, resp. 1309 pocházejí dvě listiny, jichž je Petr spoluvydavatelem²⁰), který jej v té době nepochybně zasvěcuje do politiky. Kromě výše zmíněných dvou listin však nemáme doklady o Petrově jednání. Jelikož veškeré významnější kroky obstarával Jindřich z Rožmberka sám, lze předpokládat, že Petr byl v té době ještě velice mladý, příliš mladý na vyjednávání s římskými králi. Nicméně pravděpodobně ihned po otcově smrti se ujímá komořského úřadu (jako nejvyšší komoří je doložen minimálně k 5. květnu 1312²¹). Doklad pro převzetí úřadu bohužel nemáme, nicméně s ohledem na zásluhy, které měl Jindřich z Rožmberka na nástupu Jana Lucemburského na český trůn, lze předpokládat kontinuitu v držení komořského úřadu v rukou rožmberského rodu.

Král Jan a česká šlechta

S nástupem Jana Lucemburského na český trůn na konci roku 1310 sice došlo k uklidnění situace v Českém království, kterou zapříčinilo střídání panovníků, volba nového krále však byla jen prostředkem ke stabilizaci poměrů v zemi, k níž nepochybně muselo dojít až následně. V tuto chvíli však dochází k zpočátku pouze drobným střetům mezi mocnou českou šlechtou a mladým králem, jehož zájmy hájil zkušený politik Petr z Aspeltu, někdejší kancléř Václava II. a toho času mohučský arcibiskup, a tudíž i jeden z kurfiřtů.²² Obecně lze uvést, že první desetiletí vlády krále Jana se bude nést ve znamení hledání rovnováhy mezi mocí královskou a šlechtou, která nakonec bude vychýlena ve prospěch českého panstva, ale nepředbíhejme. O Vánocích téhož roku se koná zemský sněm, na němž mj. král Jan vydal tzv. inaugurační diplom (pro Čechy, pro Moravu bude vydán o půl roku později), v němž zakotvoval některá práva pro šlechtu a přesněji definoval královské povinnosti; lze předpokládat, že diplomy navazovaly na sliby učiněné Janovým otcem, římským králem Jindřichem, v souvislosti s vyjednáváním o Janově nástupu na český trůn. Pro nás bude nejpodstatnější zřejmě to ustanovení, které zakazovalo obsazovat úřady cizinci (L. Bobková k tomu podotýká, že v diplomu pro Moravu je tento zákaz specifikován, pouze pokud jde o úřady spojené s duchodem,²³ lze tedy předpokládat, že diplom určený Čechům byl vykládán v obdobném smyslu).

Již v létě roku 1311 však bylo zmíněné ustanovení inauguračního diplomu porušeno, neboť na místo odvolaného podkomořího Jindřicha z Lipé byl dosazen „cizinec“ Walter z Castelli.²⁴ Spory mezi králem a šlechtou byly na čas utlumeny Janovým tažením na pomoc otci do Itálie, kam však již dorazit nestihl, neboť v srpnu roku 1313 otec zemřel.²⁵ Tato událost měla na vnitřní poměry v Českém království dvojnásobný vliv – jednak se čeští pánové vrátili domů bez kořisti a mohli se opět více soustředit na běžné problémy, jednak král Jan přišel o velkou část podpory, která mu při jeho kandidatuře byla záštitou. Jan však rozhodně nehodlal rezignovat, naopak, rozhodl se sám kandidovat na nového římského krále, a když se nakonec tato kandidatura ukázala jako nemožnou, snažil se udržet zásadní vliv na volbu nového krále.²⁶ I v tomto bodě však můžeme nalézt další rozpor mezi plány Janovými a plány českých pánů – pro krále byla zahraniční politika rodovou prestiží i nutností, pro českou šlechtu

¹⁵ Například VANÍČEK, s. 508 a násl., BOBKOVÁ, Lenka. Velké dějiny zemí Koruny české IV.a. 1310-1402. Paseka, Litomyšl-Praha, 2003, s. 22 a násl.

¹⁶ RBM II č. 2106, s. 908, a RBM II č. 2108, s. 909

¹⁷ RBM II č. 2133, s. 919

¹⁸ Monumenta Germaniae Historica Leges Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomi IV Pars I. 1906, č. 344, s. 294

¹⁹ PANGERL, s. 383

²⁰ RBM II č. 2179, s. 940 a násl., a RBM II č. 2191, s. 952

²¹ Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM): Pars 3. Annorum 1311-1333, ed. Josef Emler. Praha, 1890, č. 76, s. 32 a 33s

²² BOBKOVÁ, s. 23 a násl.

²³ BOBKOVÁ, s. 29.

²⁴ Například RBM III č. 34, s. 13

²⁵ Například BOBKOVÁ, s. 40 a násl.

²⁶ Například BOBKOVÁ, s. 43 a násl.

však zbytečností, která pouze stála peníze, jež byly nutné při obnově Českého království. Potřeba být s pány v konsensu nakonec vyvolala odchod cizích rádců a úředníků z Českého království a následně obsazení uvolněných funkcí místní šlechtou v průběhu roku 1315.²⁷

Ani česká šlechta však nebyla jednotná, jak by se z vystupování vůči králi mohlo zdát. Již v průběhu jednání o možném nástupu Jana Lucemburského na český trůn se jako hlavní představitel české šlechtické obce ukázal mocný Ronovec Jindřich z Lipé,²⁸ který ovšem ve šlechtické obci nestál osamocen, nýbrž cítil a ctěl podporu svého rodu. Někdy proti němu bývá stavěn Petrův otec Jindřich jako zřejmě nejvýznamnější představitel jiného velkého rodu Vítkovců, nicméně doklady, které máme k dispozici, o nějaké zásadní rivalitě nesvědčí. V podobném vztahu k Jindřichovi z Lipé pokračoval i po otcově smrti sám Petr. Zbraslavská kronika se zmiňuje o Petrově zasnoubení s blíže nespecifikovanou dcerou Jindřicha z Lipé,²⁹ nevíme ovšem, kdy k němu mělo dojít a zda za Petra vyjednával ještě jeho otec, či šlo o rozhodnutí Petra samotného. Spíše než o soupeření tedy můžeme uvažovat o snaze o vytvoření mocné koalice, ať již měla být namířena vůči králi a jeho moci, či jiným šlechtickým uskupením.

Zrušené zasnuby a sňatek s královnou Violou

Zastavme se nyní u Petrova zasnoubení s blíže neurčenou dcerou Jindřicha z Lipé, provází jej totiž několik záhad a nejasností. Především je zajímavý fakt, že jediný dědic rožmberského impéria zůstával svobodný, a tudíž bezdětný poměrně dlouhou dobu. Pokud uvážíme, že se narodil po roce 1290, bylo by jen logické, kdyby k výběru nevěsty, a možná dokonce i k jeho sňatku, došlo ještě za života jeho otce. O ničem takovém však nemáme zprávy, jediným vodítkem nám tudíž je zmínka o zrušeném zasnoubení až roku 1315, tedy v době, kdy Petrovi bylo zřejmě již přes dvacet let. Důvody, proč Petr (a zřejmě i dříve jeho otec) tak otálel se svatbou, nám však nejsou známy a můžeme o nich jen spekulovat. Asi nejpravděpodobnějším z nich by mohla být skutečnost, že určená dcera Jindřicha z Lipé byla příliš mladá na to, aby k sňatku došlo, resp. aby také byl konzumován.

K otázce dětí Jindřicha z Lipé se vyjadřuje odborník na tuto problematiku, Miloslav Sovadina. Jindřich z Lipé se oženil pravděpodobně okolo roku 1295,³⁰ nejstarší syn je poprvé doložen k roku 1312, druhorozený až roku 1316.³¹ S nejmladším, čtvrtým synem, se v listinách setkáváme poprvé až roku 1329.³² Jak vidíme, buď byl mezi bratry velký věkový rozdíl, nebo dva mladší synové nebyli tak významní, aby se vyskytovali v listinách již od mládí. Pokud jde o dcery, situace je však ještě složitější. První zmínka o nejmenované dceři Jindřicha z Lipé je právě z roku 1315 v souvislosti s jejím zasnoubením s Petrem z Rožmberka. K roku 1323 je další zmínka o nejmenované dceři Jindřicha z Lipé v souvislosti s jejím vstupem do kláštera Marienthal.³³ Jiná dcera, Kateřina, vstoupila do kláštera založeného Eliškou Rejčkou (s podporou Jindřicha z Lipé) na Starém Brně, kde ji zřejmě již k roku 1334 máme doloženu jako abatyši.³⁴ Další, nám jménem neznámá dcera byla manželkou Jana z Klinkenberka.³⁵ Konečně poslední dcera, Klára, byla manželkou Jana z Kravař – tu máme doloženu k roku 1353.³⁶ V olomouckých zemských deskách je zmíněna spolu se synem Vzantou, který zřejmě neměl být synem Voka z Kravař.³⁷ Klára z Lipé byla pravděpodobně vdaná celkem dvakrát, ovšem nevíme, zda jejím prvním manželem byl Jan z Klinkenberka, nebo šlo někoho jiného; v takovém případě by tedy Klára musela mít ještě jednu sestru. Výše uvedené informace o dcerách Jindřicha z Lipé nám neobjasňují příliš celé pozadí; je možné, že jedna z dcer, které odešly do kláštera, byla onou snoubenkou Petra z Rožmberka, ovšem teoreticky jí mohla být i Klára či její sestra, manželka Jana z Klinkenberka, pokud tedy tato sestra existovala. Jelikož nemáme žádné informace o věku těchto sester, těžko můžeme spekulovat o dalších okolnostech zasnoubení s Petrem a sňatku s ním. Nicméně se domnívám, že důvodem, proč k sňatku nedošlo, byl opravdu nízký věk snoubenky; je však otázkou, co si pod takovým věkem představít. V této době však nebyl zřejmě věk nutný pro vstup do manželství ustálen, u dívek šlo většinou o 12 až 14 let, což s sebou ovšem neslo pochopitelné problémy spočívající v nedospělosti dívek a s tím souvisejících rizik, zejména při porodech. Jindřich

²⁷ Zbraslavská kronika. Příprava vydání Zdeněk Fiala; překlad František Heřmanský, Rudolf Mertlík. Svoboda, Praha, 1976, s. 296, srov. také BOBKOVÁ, s. 50

²⁸ K Jindřichovi z Lipé srovnej monografii SOVADINA, Miloslav: Jindřich z Lipé: zvláštní otisk z Časopisu Matice moravské roč. 120 (2001), 121 (2002) a 122 (2003). Matice moravská, Brno, 2005.

²⁹ Zbraslavská kronika, s. 297

³⁰ SOVADINA, s. 9

³¹ SOVADINA, s. 53 a 54

³² SOVADINA, s. 55

³³ RBM III č. 889, s. 350

³⁴ Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM): Pars 4. Annorum 1333-1346 – Addenda et Corrigenda, ed. Emler, Josef. Praha, 189, č. 96, s. 31

³⁵ RBM IV č. 457, s. 188

³⁶ BALETKA, Tomáš. Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2003, s. 69

³⁷ Srov. BALETKA, s. 69

mladší z Lipé se mohl narodit krátce po svatbě svých rodičů, okolo roku 1296, druhorozený Čeněk byl snad o několik let mladší. Jejich sestry byly snad ještě mladší; domnívám se, že onou snoubenkou byla nejstarší ze sester, neboť kdyby byl důvodem odkladu nedostatečný věk nevěsty, jistě by nebyla vybrána mladší ze sester, pokud by některá starší sestra byla schopna si Petra vzít v podstatě ihned. Jak jinak bychom potom mohli vysvětlit fakt, že k sňatku se zralým Rožmberkem, který poměrně akutně potřeboval dědice, a tudíž i rychlou svatbu nakonec nedošlo? Důvodem pochopitelně mohlo být i sňatečné ujednání krátce před Jindřichovým zatčením, o němž bude řeč níže. Vraťme se ještě do doby, kdy žil Petrův otec – nepochybně přemýšlel o vhodné nevěstě pro svého syna, proč však žádnou nenalezl? Nebo ji našel, avšak její předčasný skon sňatku zabránil? A kdy vůbec došlo k dohodě o svazku s dcerou Jindřicha z Lipé? Mohlo vše proběhnout tak, že manželství domluvil ještě Petrův otec, protože však nevěsta byla příliš mladá (snad ještě dítě), bylo nutné sňatek, resp. jeho konzumaci odložit až do výše zmíněných nevěstínych 12 či 14 let? Spojenectví Ronovců a Vítkovců bylo jistě lákavé, ale stálo za riziko, že Petr zemře bez dědice? Nevíme a bohužel můžeme pouze spekulovat.

V prvních pěti letech vlády Jana Lucemburského dochází k zajišťování pozic šlechty a krále. V inauguračních diplomech se král zavázal neobsazovat úřady cizinci (viz výše), což ovšem přineslo mnoho problémů do vztahu krále a šlechty. Zřejmě v první polovině roku 1315 byl král Jan donucen předními představiteli panstva propustit ze svých služeb některé ze zahraničních pánů a udělit jejich úřady místním šlechticům. Nepochybně hlavním strůjcem tohoto tlaku byl Jindřich z Lipé, jemuž byl v dubnu 1315 vrácen úřad podkomořího.³⁸ Ještě v červnu téhož roku se zřejmě Jindřich vyznamenal během královského tažení proti Matouši Čáku Trenčinskému³⁹ a pravděpodobně nic nenasvědčovalo tomu, že se chystá zásadní zvrat.

Dne 26. října 1315 dochází na Pražském hradě k nečekanému zatčení Jindřicha z Lipé a jeho odvozu na hrad Týřov.⁴⁰ Šlo o králův (a královnin) jasný signál nejen vůči Ronovcům a jejich předákovi, ale také vůči šlechtě jako celku. Je zajímavé, že negativní reakce na sebe sice nenechala dlouho čekat (vzpouza Ronovců a jim blízkých rodů se strhla záhy),⁴¹ nicméně stále podstatná část českého panstva stála při králi, a to přesto, že se de facto jednalo o útok na jeho pozice. Nevíme pochopitelně, jakým způsobem, a zda vůbec král odůvodňoval Jindřichovo zatčení nejvyšším úředníkům, a zda jim sdělil, jaké budou další kroky. V takovém okamžiku by bylo možné očekávat pomoc Petra z Rožmberka, ať už jako budoucího Jindřichova zetě, nebo alespoň jako vysokého představitele české šlechty a komořího, leč nestalo se. Důvody se uvádějí v zásadě dva – osobní Petrovy ambice a také „úplatek“ ve formě sňatku s královnou vdovou Violou,⁴² dcerou Měška Těšínského a někdejší manželkou Václava III. V této chvíli můžeme opět spekulovat o příčinách tohoto jednání, neznáme ani časovou souslednost jednotlivých událostí. Dne 25. listopadu 1315, tedy měsíc po Jindřichově zatčení, svědčí Petr na králově listině pro Bavora ze Strakonic,⁴³ v ten samý den pak Petr vydává listinu, která zakotvuje jeho přisahu věrnosti králi a současně se zmiňuje o někdejší koalici Petra s blíže neurčenými osobami proti všem lidem, tedy i proti králi, a slibuje nejprve přesvědčit tyto „přátele“ přesvědčit o správnosti králova počínání, a v případě selhání tohoto postupu králi pomoci i proti nim.⁴⁴ Za tyto „přátele“ si samozřejmě můžeme dosadit Jindřicha z Lipé, možná i některé jeho další straníky.⁴⁵ Nicméně je otázkou, do jaké míry informace uvedené v této listině odpovídají realitě a do jaké míry jde spíše o literární vyjádření Petrova pokání.

Bohužel neznáme ani přibližně dobu, kdy došlo k zásnubám s Violou, ani datum sňatku. Nelze tedy spolehlivě říci, zda příčinou Petrova odklonu od Jindřicha z Lipé byla možnost vzít si královnu vdovu, nebo až jeho důsledkem, tedy že k němu došlo z jiných důvodů. Zastavme se ale nyní u nového Petrova sňatku. Bylo by totiž velice snadné odbýt jej tím, že ambiciózní Petr chtěl mít „doma“ také královnu vdovu,⁴⁶ jako se to de facto podařilo Jindřichu z Lipé s Richenzou – Eliškou Rejčkou. Oba budoucí manželé byli zhruba stejně staří, Viola jistě ve svých přibližně 25 letech mohla porodit rožmberského dědice, na druhou stranu ze svazku s Václavem III. se žádné dítě nenarodilo, což ovšem lze přičítat poměrně krátké době, kterou trval. Otázkou však zůstává, jestli pouze prestiž, kterou mohl tímto sňatkem získat, mohla vyvážit problémy, které jím mohly vzniknout, i ztrátu

³⁸ Zbraslavská kronika, s. 296

³⁹ Zbraslavská kronika, s. 291

⁴⁰ Zbraslavská kronika, s. 296

⁴¹ Zbraslavská kronika, s. 296 a 297, BOBKOVÁ, s. 51, SPĚVÁČEK, Jiří. Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346 : k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou. Svoboda, Praha, 1994, s. 227 a násl.

⁴² Srov. např. BOBKOVÁ, s. 51, nebo ŠUSTA, Josef. Dvě knihy českých dějin. Kus středověké historie našeho kraje. Kniha druhá. Počátky lucemburské 1308-1320. Česká akademie věd a umění, Praha, 1919, s. 235

⁴³ RBM III č. 285, s. 114 a 115

⁴⁴ RBM III č. 286, s. 115

⁴⁵ SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 227

⁴⁶ Srov. například ŠUSTA: Dvě knihy, s. 235

šlechtického slova, které Petr nebo jeho otec dal Jindřichovi z Lipé, notabene v situaci, kdy odvrženou snoubenku její otec nemohl bránit, když navíc uvážíme okolnosti následujícího Petrova sňatku (viz níže). Dále je třeba vzít v potaz, co mohla svatbou získat Viola – nevíme bohužel, jaké byly její osudy mezi smrtí prvního manžela a druhým sňatkem, zřejmě tento čas strávila v některém z klášterů. Jaký však měla důvod být vytržena z poměrně poklidného života v ústraní, na které musela být za devět let zvyklá, a vzít si neznámého muže? Podle mého názoru v tomto případě důvody, které se nám objevují, nejsou natolik relevantní, aby zapříčinily takové změny v životě obou aktérů. O nich však můžeme pouze spekulovat.

Faktem tedy zůstává, že pravděpodobně na konci roku 1315 nebo počátku roku následujícího si Petr z Rožmberka bere královnu vdovu Violu, čímž potvrzuje svou příslušnost do králova tábora (neboť evidentně šlo o iniciativu krále, či spíše královny, která byla znalá poměrů a snad i věděla, v jakém klášteře měla Viola pobývat) a na dálku vysílá políček Jindřichovi z Lipé. Odpor Ronovců v takové míře však královský pár zřejmě nepředpokládal, a tudíž se snažil situaci řešit pomocí ze zahraničí.⁴⁷ Vše nakonec vyvrcholil příjezdem Petra z Aspeltu a Janova strýce Balduina, arcibiskupa trevírského, kteří dorazili do Čech v březnu roku 1316.⁴⁸ Jejich úkol byl jasný – udržet Jana na českém trůnu. Zřejmě záhy oba obratní diplomaté zjistili, že situaci nelze vyřešit jinak než smírem,⁴⁹ Jindřich byl v dubnu 1316⁵⁰ propuštěn za záruky majetkové i rukojemské.⁵¹

Již 25. dubna téhož roku v Praze možná poměrně nečekaně pečeti dohodu o spolupráci práce Jindřich z Lipé s Petrem z Rožmberka.⁵² Tato listina se dá vykládat různými způsoby, od vyjádření určité omluvy či pokání ze strany Petrovy až po důkaz politické protřelosti obou aktérů, již nemohly zabránit ani předchozí události osobní povahy. Nejblíže pravdě asi budeme, pokud ji budeme považovat za vyjádření reálné obavy z opakování králova bezprecedentního zásahu vůči Jindřichovi z Lipé, a to proti jakémukoliv šlechtici, který by se protivil králově vůli či pouze upadl v nemilost, což by ovšem svědčilo spíše v Petrovo rozčarování z králova chování, které však neznáme. Zdá se, že nad osobní stránkou věci převládla politická, která umožnila korektní dohodu dvou nejmočnějších šlechticů v zemi.

Již v květnu téhož roku se narodil vytoužený dědic českého trůnu Václav, pozdější císař a král Karel IV., bylo tedy možné doufat v určité uklidnění napjaté situace, nicméně nestalo se tak. Již v srpnu roku 1316 král Jan opustil Prahu kvůli politickým událostem v Říši, správu v Českém království svěřil Petrovi z Aspeltu,⁵³ fakticky se do ní snažila zasahovat i královna Eliška. Aspelt nakonec Čechy opustil na jaře 1317,⁵⁴ podle Zbraslavské kroniky „z důvodu zlé neshovnosti, konečně rozmrzen a také povolán římským králem Ludvíkem“,⁵⁵ zřejmě tedy nepříliš šťastně a možná i s trochou hořkosti. Reprezentantkou královské moci v Čechách se tak stala královna Eliška, jež se opírala zejména o Viléma z Valdeka, Jindřichova někdejšího vězňatele.⁵⁶ Ne zcela ideální situace v království, kdy sice došlo po propuštění Jindřicha z Lipé z vězení k určitému příměří, které však bylo velice křehké, jak se záhy ukázalo, byla ztěžována velkou neúrodou v důsledku povodní, jež byla jednou z příčin hladomoru v roce následujícím.⁵⁷ Zbraslavská kronika zmiňuje mezi královninými straníky krátce po odchodu Petra z Aspeltu i Petra z Rožmberka, byť nikoliv jako rádce; proti královnině frakci pak měli stát přátelé Jindřicha z Lipé.⁵⁸ Obě strany se přes svou nevraživost v červnu 1317 scházejí u svatého Klimenta k jednáním o míru.⁵⁹ Zřejmě k určité dohodě dochází, jsou také vysláni poslové ke královně, která čeká na západočeském Lokti, ovšem bezvýsledně. I Jindřich z Lipé podle Zbraslavské kroniky žádá Elišku o odpuštění a slibuje náhradu za své chování, je ovšem odmítnut.⁶⁰ Zdá se, že domácí válka je nevyhnutelná. Královna posílá do ciziny pro krále, ten se vrací do Čech v listopadu 1317,⁶¹ ovšem místo konsolidace poměrů přilévá jen olej do ohně. Namísto pokusu o smíření Jan vytáhl proti

⁴⁷ SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 230, Zbraslavská kronika, s. 297

⁴⁸ SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 231, Zbraslavská kronika, s. 298

⁴⁹ Srov. například SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 231

⁵⁰ Zbraslavská kronika s. 298

⁵¹ RBM III č. 305, s. 122 a násl.

⁵² RBM III č. 309, s. 125 a 126

⁵³ Zbraslavská kronika s. 301

⁵⁴ SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 251

⁵⁵ Zbraslavská kronika, s. 301

⁵⁶ SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 253

⁵⁷ Zbraslavská kronika, s. 301 a 302

⁵⁸ Zbraslavská kronika, s. 312

⁵⁹ Zbraslavská kronika, s. 312. Snad se jednalo o reakci na mírovou výzvu pražského biskupa Jana IV. z Dražic, kterou máme doloženu, byť jen ve formulákové podobě (PALACKÝ, František. Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte: nebst Beilagen: ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII, XIV und XV Jahrhunderte. Zweite Lieferung. Kronberger und Říwnač, Praha, 1847, s. 19). K dataci srovnej ŠUSTA: Dvě knihy, s. 265, poznámku 1.

⁶⁰ Zbraslavská kronika, s. 312 a 313

⁶¹ Zbraslavská kronika, s. 313

šlechtě jako celku včetně svých (královských) dosavadních přívrženců.⁶² Podle Petra Žitavského koncem prosince 1317 „postupuje královské vojsko proti Vilémovi z Landštejna, který zabral královské statky a krále nedbal; král se na něho odvážně vrhne, při tažení jeho územím, dosti bohatým, hubí je a poškozují...; potom Petr z Rožmberka, strýc tohoto Viléma, protože utrpěl na svých statcích pro sousedství nějaké škody, zakročil u krále za synovce, aby dosáhl milosti; když však král žádal nazpět své královské statky, které onen neprávem dávno zabral..., odvrátil se Petr z Rožmberka od krále, spojil se s Vilémem a stál při něm.“⁶³

Obavy z králova možného nepředvídatelného postupu vůči odbojné šlechtě jsou zřejmě vysoké, Jindřich z Lipé tudíž neponechává nic náhodě a domlouvá společný postup s rakouským vévodou Fridrichem Habsburským, bratrem někdejšího českého krále Rudolfa a také aspiranta na český královský titul;⁶⁴ jednání se také účastní mnoho předních českých pánů, Petr z Rožmberka mezi nimi ovšem není. Nelze z toho ovšem usuzovat na příklonění ke straně královské, neboť již počátkem února následujícího roku se šlechta schází na hradě Zvíkově, který měl tehdy v zástavě právě Petr,⁶⁵ a domlouvá další kroky.⁶⁶ Zajímavostí může být i výslovná účast Viléma z Valdeka na tomto rokování,⁶⁷ a tudíž jeho zřetelný přechod z královského tábora. Mezitím se královský pár přesunul do Brna, kam jej následovala vzbouřená šlechta. Jindřich z Lipé jako její hlava i mluvčí tlumočil králi její požadavky, ovšem stále s apelem na mír a žádostí o milost. K dohodě však nedojde,⁶⁸ královský pár uprchl nejprve do Prahy⁶⁹ a poté do Chebu, kde se sešel s Ludvíkem Bavorem, od něhož očekával pomoc proti vzbouřeným pánům.⁷⁰ Ten však potřeboval v Čechách silné zázemí a sám očekával podporu od krále Jana pro své říšské plány.⁷¹ Výsledkem těchto jednání bylo v podstatě vítězství šlechty, neboť Jan nemohl získat zahraniční podporu v takové míře, aby se dokázal postavit většině místní šlechty. V Domažlicích tedy dochází ke smíření krále s šlechtou, nebo alespoň jejími předními představiteli, ti mu naopak znovu slibují věrnost.⁷² Petr z Rožmberka je také přítomen a dokonce zve krále Jana na své panství, ten pozvání neodmítá, lze tedy předpokládat určité mimopolitické sblížení těchto dvou mužů.⁷³ Zbytek roku 1318 se nesl ve znamení poměrného klidu a snahy o stabilizaci, mezi královskými manžely však zřejmě docházelo k dalším rozporům – osobním i politickým, jimž nemohlo zabránit ani narození dalšího syna Přemysla v listopadu téhož roku. Král Jan pravděpodobně domažlickými událostmi přišel o poslední iluze týkající se podílu své ženy na vládě či alespoň udávání směru, jímž by se měla jeho politika ubírat.

Nepochybně tedy mezi Eliškou a Janem došlo k odcizení, podle Petra Žitavského vlivem Istivých pánů i královny lehkomyšlné povahy,⁷⁴ spíše však kvůli protestu stále ještě mladého Jana vůči výčitkám příliš zodpovědné Elišky i logickému sblížení s vrstevníky z řad české šlechty v zábavě. V situaci, která podle Zbraslavské kroniky měla vypadat tak, že král rezignoval na vládu a bavil se po hospodách, zatímco ctnostná královna se ničeho neprovinila a trpělivě čekala na svého manžela, mělo dojít k našeptávání ze strany některých šlechticů, zejména Jindřicha z Lipé, popouzení Jana vůči Elišce a také vyslovení obavy z odklizení krále a dosazení královice Václava na český trůn, pochopitelně pod vlivem královny.⁷⁵ Těžko můžeme s tímto přednesem událostí roku 1319 polemizovat, nicméně dají se vyložit poněkud jinak – co když Eliška opravdu určitý převrat plánovala? Nebo, pokud jej neplánovala, Jana samotného mohlo takové riziko napadnout a hnán předtuchou snažil se ho eliminovat? Eliška utekla i s dětmi na hrad Loket, kam za ní přijel i její manžel s ozbrojenou družinou. Druhý den vydala králi hrad i s dětmi a odebrala se na Mělník. Královna strana, mezi níž patřil jediný významný šlechtic, Vilém z Valdeka, se však nevzdala a vzejala se v červenci roku 1319 k poslednímu útoku.⁷⁶ K Elišce se přidal i pražský patriciát, pod jehož ochranu se schovala.⁷⁷ Někteří představitelé pražských měšťanů se snažili spojením s královnou řešit situaci, která pro ně nebyla příjemná – zejména šlo o stížnosti týkající se praktik králových úředníků a neplacení dluhů.⁷⁸

⁶² SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 258

⁶³ Zbraslavská kronika, s. 314

⁶⁴ RBM III č. 408, s. 163 a násl., SOVADINA, s. 41 a 42

⁶⁵ Zbraslavská kronika, s. 314

⁶⁶ tamtéž

⁶⁷ tamtéž

⁶⁸ Zbraslavská kronika, s. 314 a 315

⁶⁹ Zbraslavská kronika, s. 315

⁷⁰ tamtéž

⁷¹ SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 261

⁷² Zbraslavská kronika, s. 317

⁷³ Zbraslavská kronika, s. 317

⁷⁴ Zbraslavská kronika, s. 320

⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ Zbraslavská kronika, s. 322

⁷⁷ SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 277 a násl.

⁷⁸ SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 277

Zajímavou se může jevit zmínka Petr Žitavského o přítomnosti Petra z Rožmberka a Viléma z Landštejna v Praze v té době i o jejich podpoře poskytované Elišce.⁷⁹ Do Prahy záhy přibyl i král s Jindřichem z Lipé, jimž se podařilo obsadit Menší Město pražské (Větší Město stálo při královně).⁸⁰ Standardně se celá událost vykládá tak, že poměrně vyrovnané síly obou stran zvrátil v králův prospěch následující den přišedší Petr z Rožmberka, který ovšem měl primárně přijít na pomoc královně.⁸¹ Zkusme si nyní toto poměrně zmatené líčení rozebrat.

Petr Žitavský nejprve tedy hovoří o Petrově přítomnosti v Praze zřejmě již 7. července, a to na královnině straně; stejně se autor zmiňuje i o Vilému z Landštejna. 8. července má dorazit král se svým vojskem na Pražský hrad a v brzké době také obsadit Menší Město. 10. července měl král udeřit na Větší Město, ovšem bezvýsledně. Zbraslavská kronika k tomuto dni výslovně uvádí, že „ještě nepřišel Petr z Rožmberka se svými bojovníky“;⁸² ten měl dorazit 11. července. Po osmi dnech měla být uzavřena dohoda a obě strany se rozešly smírně, za vzpoury měli platit především měšťané.⁸³ Jinak poměrně přesné vyprávění kronikáře Petra Žitavského je dle mého názoru v popisu těchto událostí poměrně popletené. Z jakého důvodu by se na královnině straně vyskytoval Vilém z Landštejna, věrný druh Jindřicha z Lipé, který nepochybně v této době stál při Janovi? A co chtěl pomocí královně dokázat Petr, který nejenže dříve uzavřel dohodu s Jindřichem z Lipé, ale také se smířil a snad i sblížil s králem? Zbraslavská kronika kromě zmínky o Vilému z Landštejna hned zkraje vyprávění o něm a jeho postoji další informace nemá; Petr měl 7. července dlít po královnině boku, aby o čtyři dny později dorazil s ozbrojenou družinou čítající 400 mužů – kdy odjel z Prahy a kde narychlo tolik ozbrojenců sehnal? Jestliže byli připraveni k pomoci, proč nebyli v Praze již před příchodem krále, ale bylo nutné, aby je jel Petr osobně kamsi vyzvednout? Další otázkou je, zda vůbec do boje zasáhli, a jestliže ne, proč? Petr Žitavský nejprve oceňuje Rožmberkovu pomoc, aby se o jeho úloze nakonec vlastně nezmínil. Na druhou stranu je třeba zmínit Petrovu ztrátu (?) komořské funkce, snad již v roce 1318 (přestože bylo možné po smíření s králem v Domažlicích očekávat odměnu, která se zřejmě dostavila, neboť v listině z 3. července 1318 je Petr uveden jako nejvyšší komoří⁸⁴), vyplývající ze zápisů ve zbytcích zemských desek – podle nich totiž již v roce 1319 byl nejvyšším komořím Albrecht z Liběšic.⁸⁵ Nevíme však, kdy se jím stal – jestli ještě před pražskými událostmi (pak by uvažovaná Petrova podpora královny mohla být důsledkem rozeznání na krále), nebo až po nich (pak by bylo možné uvažovat o určitém trestu za nedostatečnou podporu králi⁸⁶). Události z Prahy roku 1319 bude podle mého názoru nutné podrobit dalšímu zkoumání. V této věci si dovoluji podotknout, že se neshodují s názorem Jiřího Spěváčka, jenž obsazení Prahy Eliškou a její spojení s měšťany považuje za kritickou událost pro krále Jana i Jindřicha z Lipé,⁸⁷ neboť podle mého názoru byla královnina porážka pouze otázkou času, nikoliv reálnou hrozbou pro udržení moci pro stranu krále, jelikož většina moci stála po nedávném smíření za králem. Z tohoto důvodu bych případnou pomoc ze strany Landštejna i Rožmberka chápala nejvíce jako politickou sebevraždu.

Králova opora

V této politicky neklidné době Petra postihla ztráta v podobě smrti manželky Violy, o jejímž skonu nás informuje donační listina pro Vyšebrodský klášter za spásu její duše z 26. září 1318.⁸⁸ Podle vyšebrodského nekrologia měla zemřít 21. září 1317.⁸⁹ Smrtí Violy opět klesla Petrova naděje na dědice (nemáme informace o tom, že by porodila dítě), a bylo tudíž nutné najít novou nevěstu. Tou se měla stát blíže nám neznámá Kateřina, podle Anny Kubíkové pravděpodobně z rakouské šlechty, snad rodu Pruschenků.⁹⁰ Poměrně často se vyskytuje domněnka, že paní Kateřina měla rodem patřit mezi Vartemberky, listinný důkaz však pro toto tvrzení nemáme, sama Anna Kubíková je vyvrací omylem Václava Březana, který převzali další historici.⁹¹ Je možné, že Petr podle všeho svou volbou nechtěl rozdmýchat hašteření mezi českými rody (svou roli mohla hrát i určitá trapnost ve vztahu k Jindřichovi z Lipé a jeho možná dosud neprovdané dceři, kdysi Petrem odmítnuté), snad si hledal nevěstu v době pútek mezi šlechtou a králem i mezi šlechtou navzájem, kdy nebylo jasné, zda

⁷⁹ Zbraslavská, s. 322

⁸⁰ tamtéž

⁸¹ ŠUSTA: Dvě knihy, s. 300, SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 278

⁸² Zbraslavská kronika, s. 324

⁸³ Zbraslavská kronika, s. 322 až 324

⁸⁴ RBM III č. 454, s. 186 a násl.

⁸⁵ Například EMLER, Josef, ed.: Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých. Díl I. Nákladem Jindřicha Jaroslava Clama Martinice, Praha, 1870, s. 8

⁸⁶ SOVADINA, s. 49

⁸⁷ SPĚVÁČEK: Král diplomat, s. 123

⁸⁸ RBM III č. 468, s. 193

⁸⁹ PANGERL, s. 384

⁹⁰ KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 22

⁹¹ KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 20

konkrétní osoba bude v Petrovi blízkém táboře i v budoucnosti a naopak, takže příbuzní jeho nové manželky mohli časem stát na opačné straně. V takové situaci by bylo jen logické volit nevěstu v neutrálním prostředí, například v sousedním Rakousku, když navíc tradice sňatkového spojení jihočeských Vítkovců s rakouskými rody byla stále živá. Konkrétní okolnosti a podrobnosti však bohužel neznáme, Václavem Březanem uváděný rok svatby 1318 není také zcela jistý.⁹² Mezi oběma partnery lze usuzovat na určitý věkový rozdíl (přibližně deset let), který však nebyl v té době výjimkou. Z útržkovitých zpráv rozhodně nemůžeme odvozovat, jaký byl vztah mezi manželou, nicméně určitým vodítkem může být jak počet dětí, tak i relativně pozdní výběr manželky Petrem, který si ve svém věku i postavení a s ohledem na události, které se týkaly jeho předchozího zasnoubení i prvního manželství, mohl dovolit luxus manželky alespoň sympatické a především dle vlastního výběru. Tomuto páru se narodilo nejméně osm dětí, pět synů a tři dcery, data narození však neznáme. Určitým vodítkem nám nicméně může být Petrova závěť z roku 1324, v níž zmiňuje pouze manželku Kateřinu a dceru Alžbětu.⁹³ Pokud je závěť správně zařazena do tohoto roku, lze předpokládat, že Petrovu k sňatku s Kateřinou došlo někdy krátce před rokem 1323 či 1322 s tím, že synové narození z tohoto svazku byli mladší. Anna Kubíková však upozorňuje na fakt, že „žádný jiný dochovaný pramen nezná Petrovu dceru Alžbětu“.⁹⁴

Již v září téhož roku se král Jan předvedl i jako dobyvatel, když se s českou hotovostí, v níž byl zřejmě přítomen i Petr z Rožmberka,⁹⁵ vypravil podpořit nedávné získání Budyšínska.⁹⁶ V té době zřejmě nešťastnou náhodou zemřel Vilém Zajíc z Valdeka,⁹⁷ v podstatě poslední opora královny Elišky. V této době můžeme také pozorovat určitý posun v politice Jana Lucemburského, který v důsledku boje proti manželce do velké míry rezignoval na vnitřní vládu v Českém království a více se soustředil na Lucembursko a mezinárodní politiku; správcem Českého království býval v králově nepřítomnosti jím ustanovený hejtman (*capitaneus*).

V následujících letech nemáme o Petrovi mnoho zpráv. Lze předpokládat jeho účast v bitvě u Mühldorfu 28. září 1322, která definitivně rozhodla o právoplatném římském králi, jímž se po porážce Habsburků stal Ludvík Bavor, jehož nejvýznamnějším podporovatelem a zřejmě i strůjcem vítězství v této bitvě byl právě český král Jan.⁹⁸ Petr Žitavský popisuje, jakým způsobem (poprvé!) vítila Praha vítězného krále, jak tomu činívala ještě za Přemyslovců;⁹⁹ nepochybně se bitvy účastnila podstatná část české šlechty a těžko by bylo lze očekávat rožmberskou absenci.¹⁰⁰ Pro tuto domněnku hovoří i dvě listiny z 23. října téhož roku, vydané krátce po králově návratu do Čech, v níž Petr z Rožmberka svědčí na čelném místě, hned za Jindřichem z Lipé a, možná trochu paradoxně, před nejvyšším komořím, Albrechtem z Frýdlantu.¹⁰¹ V srpnu roku 1323 král Jan potvrdil Petrovi doživotní držbu hradu Zvíkov,¹⁰² což Lenka Bobková chápe jako Janovu snahu o okamžité uspokojení „svého velkého věřitele a politického partnera a podporovatele“.¹⁰³ Na podzim roku 1324 se Petr zúčastnil bojů krále Jana s městem Mety.¹⁰⁴ V každém případě v březnu 1325 již je Petr opět uveden jako nejvyšší komoří.¹⁰⁵ Fakt, že byl po zmíněných eskapádách se Petr stal – spolu s dalšími šlechtici, jmenujme Jindřicha z Lipé se stejnojmenným synem, Viléma z Landštejna, jenž až do Petrovy smrti bude postupovat ve shodě s tímto svým vzdáleným příbuzným, Těmu z Koldic, Hynka Berku z Dubé – oporou Janovy moci v Čechách, lze podložit i jeho účastí na doprovodu českého prince Jana Jindřicha, narozeného roku 1322, do Merana za jeho nevěstou, dcerou Jindřicha Korutanského a zárukou na vyplacení věna budoucí manželky Jana Jindřicha.¹⁰⁶ Mimo jiné v této události spatřuje Jiří Spěváček rostoucí zájem české šlechty na mezinárodních ambicích českého krále i dynastických zájmech, a to z důvodu podílu předních šlechticů na posílení českého státu zevnitř.¹⁰⁷ Petr se zúčastnil i Janova tažení na Litvu na přelomu let 1328 a 1329,¹⁰⁸ byl i mezi skupinkou českých pánů, kteří byli u rozhodnutí královny Karla odejít z alpského Merana, kam přijel řešit situaci svého mladšího

⁹² KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 20

⁹³ KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 26

⁹⁴ tamtéž

⁹⁵ Zbraslavská kronika, s. 477

⁹⁶ BOBKOVÁ, s. 78 a násl., SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 283 a násl.

⁹⁷ Zbraslavská kronika, s. 325

⁹⁸ K popisu bitvy i jejím důsledkům srov. SPĚVÁČEK: Jan Lucemburský, s. 320 a násl.

⁹⁹ Zbraslavská kronika s. 335

¹⁰⁰ Anna Kubíková ovšem uvádí, že rožmberské vojsko u Mühldorfu chybělo (KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 25).

¹⁰¹ RBM III č. 812, s. 324, a RBM III č. 813, s. 325

¹⁰² RBM III č. 892, s. 350 a násl.

¹⁰³ BOBKOVÁ, s. 96

¹⁰⁴ Listinou z listopadu 1325 totiž Jan dává Petrovi výnosy z území mezi hradem Žebrákem a Plzní jako odškodné za výdaje právě za pomoc v boji proti Metám (RBM III. č. 1148, s. 446).

¹⁰⁵ RBM III č. 1047, s. 404

¹⁰⁶ SPĚVÁČEK: Král diplomat, s. 187, RBM III č. 1393, s. 544 a násl.

¹⁰⁷ SPĚVÁČEK: Král diplomat, s. 188

¹⁰⁸ Doložen je v březnu 1329 v Toruní (RBM III č. 1533, s. 600 a násl.).

bratra Jana Jindřicha, do Čech roku 1333.¹⁰⁹ Karel k tomu ve svém životopise uvádí: „*Tehdy, dav nám povolení k odchodu, poslal nás napřed do Čech. A sjednavše příměří se svými nepřáteli, prošli jsme územím mantovským od Verony a odtud do hrabství tyrolského, kdež jsme se shledali se svým bratrem, jménem Janem... A tak, když jsme byli přišli do Čech, nenalezli jsme ani otce, ani matky, ani bratra, ani sester, aniž koho známého.*“¹¹⁰ Historici se příliš neshodují na úloze českých pánů na Karlově příchodu do Čech, ani na (ne)souhlasu krále Jana s tímto činem svého staršího syna; Jiří Spěváček se domnívá, že skupina šlechticů kralevice „přiměla... k návratu do rodné země, aby se v ní ujal vlády místo svého otce, zajíždějícího do Českého království jen sporadicky“,¹¹¹ zatímco Lenka Bobková se naopak zmiňuje o pravděpodobném souhlasu krále Jana, nicméně určitý vliv šlechtické skupiny nevyklučuje;¹¹² obdobně uvažuje i František Kavka s tím, že Jan zřejmě s Karlovým návratem do Itálie nepočítal.¹¹³ Lze nicméně shrnout, že Petr z Rožmberka byl mezi šesticí mužů, kteří byli přítomni rozhodnutí kralevice Karla k návratu do Čech, jež pravděpodobně i měli možnost ovlivnit. Smrtí Jindřicha z Lipé roku 1329¹¹⁴ se Petr, tehdy asi čtyřicetiletý, stal jedním z nejmocnějších mužů v zemi. Doby jeho sporů s králem definitivně minuly, v této době byl jeho stabilní oporou i věřitelem, zřejmě až do své smrti držel komořský titul, přičemž několikrát ocenil „jeho služby“,¹¹⁵ 30. léta byla vůbec plodná, pokud jde o majetkové vztahy s králem vyjádřené v dochovaných listinách. Dokonce byl, s ohledem na královu nepřítomnost, pověřován správou země jako zemský hejtman.¹¹⁶ Anna Kubíková se domnívá, že v posledních letech před smrtí mohl být Petr zdravotně ne zcela v pořádku (což by bylo vzhledem k jeho věku logické); dokládá to především listinou, jíž je z pokynu papeže Klimenta VI. a na žádost Jana Lucemburského zbaven svého někdejšího slibu vykonat pouť do Říma, a to kvůli fyzické slabosti.¹¹⁷ Je ovšem otázkou, jak špatný byl jeho zdravotní stav a jaký mohl mít vliv na Petrovo angažování v Čechách – přeci jen nemůžeme ztotožnit, co do fyzické náročnosti, cestu do Říma a například z Krumlova do Prahy. V bitvě u Kresčaku v srpnu 1346 však padl, spolu s králem Janem, Petrův nejstarší syn Jindřich¹¹⁸ a hned v říjnu téhož roku jeho manželka Kateřina žádá o trvalé uložení nejsvětější svátosti v kapli na českokrumlovském hradě, a to z obavy z časové nemožnosti podat tělo páně před smrtí některého z jeho obyvatel;¹¹⁹ byl tímto obyvatelem právě Petr? Bohužel nevíme. Petr zemřel až za rok, dne 14. října 1347,¹²⁰ ale je samozřejmě možné, že smrt syna zhoršila jeho zdravotní stav. Ještě předtím však za pomoci své manželky a starších synů Petra a Jošta „uspořádal své věci“ prostřednictvím několika darování církevním institucím,¹²¹ při královské korunovaci Karla IV. v září téhož roku 1347 jej ovšem zastoupil syn Jošt. Jak Petra a jeho dílo hodnotit? Svým čtyřem synům, Petrovi, Joštovi, Oldřichovi a Janovi zanechal ucelenou rozsáhlou doménu podpořenou vysokou rodovou prestiží. Byl také poměrně štedrý donátor církevních institucí, je dokonce považován za druhého zakladatele vyšebrodského kláštera – z jeho popudu zřejmě vznikl slavný oltář, devítidílný oltářní retábl.¹²² Tato podpora možná byla větší než u srovnatelných šlechticů jeho doby, nicméně nijak zásadně se nevymykala jednání zbožných bohatých lidí 14. století. Dlouho tradované mnišství, ať faktické či alespoň myšlenkové, tedy můžeme odkázat do říše legend vytvořených nebo lépe zveličených Václavem Březanem. Ocenit lze i tzv. Rožmberskou knihu, právní knihu, která je připisována právě Petrovi z Rožmberka. Pokud jde o jeho údajnou politickou nestabilitu či dokonce přelétavost, jak bývá často zmiňována historiky, domnívám se, že je třeba se na celý problém podívat hlouběji. Z výše uvedeného vyplývá Petrova nestálost pouze v neklidných dobách konce prvního desetiletí vlády Jana Lucemburského; tuto skutečnost však nelze vytrhávat z kontextu, nýbrž je třeba poukázat na specifičnost celé situace (spory krále s šlechtou, šlechty navzájem, krále s královnou), kdy na změnu stran mělo vliv mnoho okolností, když navíc jednou z nich bylo poměrně nevyzpytatelné jednání krále. Dalším faktorem může být to, že pro tuto inkriminovanou dobu nemáme dostatek materiálů, abychom dnes vše mohli spolehlivě zhodnotit. Je třeba zdůraznit, že minimálně od bitvy u Mühldorfu roku 1322 byl Petr spolehlivou oporou svého panovníka, jehož respektoval poté i kralevic Karel. Někdy se také objevují

¹⁰⁹ Doložen je spolu s dalšími českými pány 6. října 1333 v Meranu (RBM III č. 2046, s. 795, RBM III č. 2048, s. 795).

¹¹⁰ Vlastní životopis Karla IV., překlad Jakub Pavel, Melantrich, Praha, 1946, s. 118 a 119

¹¹¹ SPĚVÁČEK: Král diplomat, s. 214

¹¹² BOBKOVÁ, s. 127

¹¹³ KAVKA, František: Karel IV.: historie života velkého vladaře. Mladá fronta, Praha, 1998, s. 64

¹¹⁴ Zbraslavská kronika, s. 376

¹¹⁵ např. RBM IV. č. 318, s. 127 a násl.

¹¹⁶ např. RBM IV. č. 2200, s. 858 a násl.

¹¹⁷ KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 33

¹¹⁸ Fontes rerum Bohemicarum (FRB) Tomus III, ed. Josef Emler, Praha, 1882, s. 482

¹¹⁹ KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 33, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 5, 1346-1355. Fasciculus 1, 1346-1348. Ed. SPĚVÁČEK, Jiří – RYNEŠOVÁ, Blažena. Československá akademie věd, Praha, 1957, č. 20

¹²⁰ PANGERL, s. 385

¹²¹ KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 33

¹²² Srov. například ROYT, Jan: Středověké malířství v Čechách. Karolinum, Praha, 2002, KUBÍKOVÁ: Petr I., s. 113 a násl.

hlasy poukazující na Petrovu hamižnost a určité zneužívání špatné finanční situace krále Jana – k tomu snad zbývá pouze dodat, že z našeho dnešního pohledu se jednání některých šlechticů může jevit jako nepatřičné ze státoprávního hlediska, zájem předního pána 14. století však byl zaměřen na rozšiřování jeho majetku, aby mohl přenechat dědicům co nejvíce, moci a zvyšování rodové prestiže, nikoliv na zahraniční politiku svého pána. Bylo by tedy z jeho pozice velice nelogické, kdyby se nepokoušel získat co nejvíce moci, která by fakticky stejně připadla jiným šlechticům, kdyby za peníze půjčené králi nic nepožadoval, nebo mu je dokonce daroval. Na druhou stranu nemáme žádné zprávy o jeho protikrálovské činnosti, kterou bychom dnes možná nazvali vlastizradou, či okrádání nebo podvádění krále; naopak, do určité míry můžeme ocenit jeho podíl na návratu královny Karla do Čech za účelem stabilizace místních poměrů, o které by ovšem při tvrzené hamižnosti a zneužívání absence krále v zemi nemohl mít zájem.

Prameny:

- EMLER, Josef, ed.: Pozůstatky desk zemských království Českého r. 1541 pohořelých. Díl I. Nákladem Jindřicha Jaroslava Clama Martinice, Praha, 1870.
- Fontes rerum Bohemicarum (FRB) Tomus III, ed. Josef Emler, Praha, 1882.
- Monumenta Germaniae Historica Leges Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomi IV Pars I. 1906.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM): Pars 2. Annorum 1253-1310, ed. Josef Emler. Praha, 1882.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM): Pars 3. Annorum 1311-1333, ed. Josef Emler. Praha, 1890.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (RBM): Pars 4. Annorum 1333-1346 – Addenda et Corrigenda, ed. Emler, Josef. Praha, 1892.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars 5, 1346-1355. Fasciculus 1, 1346-1348. Ed. SPĚVÁČEK, Jiří, a RYNEŠOVÁ, Blažena. Československá akademie věd, Praha, 1957.
- Rosenbergsche Kronik, ed. Matthäus Klimesch. Praha, 1897.
- PALACKÝ, František. Über Formelbücher, zunächst in Bezug auf böhmische Geschichte: nebst Beilagen: ein Quellenbeitrag zur Geschichte Böhmens und der Nachbarländer im XIII, XIV und XV Jahrhunderte. Zweite Lieferung. Kronberger und Řiwnač, Praha, 1847.
- PANGERL, Matthias, ed.: Urkundenbuch des Cistercienserstiftes B. Mariae V. zu Hohenfurt in Böhmen. Keiserlich-Königliche Hof- und Staatsdruckerei, Vídeň, 1865.
- Vlastní životopis Karla IV., překlad Jakub Pavel, Melantrich, Praha, 1946.
- Zbraslavská kronika. Příprava vydání Zdeněk Fiala; překlad František Heřmanský, Rudolf Mertlík. Svoboda, Praha, 1976.

Literatura:

- BALETKA, Tomáš: Páni z Kravař. Z Moravy až na konec světa. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2003.
- BOBKOVÁ, Lenka: Velké dějiny zemí Koruny české IV.a. 1310-1402. Paseka, Litomyšl-Praha, 2003.
- JAN, Libor. Proces se Závíšem a proměny královské vlády v letech 1289-1290. Český časopis historický, Praha, 2005, roč. 103, č. 1, s. 1-40.
- KAVKA, František: Karel IV.: historie života velkého vladaře. Mladá fronta, Praha, 1998.
- KOPIČKOVÁ, Božena. Eliška Přemyslovna. Královna česká 1292-1330. Vyšehrad, Praha, 2003.
- KUBÍKOVÁ, Anna. Petr I. z Rožmberka a jeho synové. Veduta, České Budějovice, 2011.
- KUBÍKOVÁ, Anna. Rožmberské kroniky: krátký a summovní výtah od Václava Březana: komentovaná edice. Veduta, České Budějovice, 2005.
- LAVIČKA, Roman; ŠIMÚNEK, Robert. Páni z Rožmberka 1250–1520: jižní Čechy ve středověku: kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách. Veduta, České Budějovice, 2011.
- NOVOTNÝ, Václav: České dějiny. Dílu I. část 4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara (1253-1271). Jan Laichter, Praha, 1937.
- ROYT, Jan: Středověké malířství v Čechách. Karolinum, Praha, 2002
- SOVADINA, Miloslav. Jindřich z Lipé. I. První muž království. Část 1. Časopis Matice moravské. 2001, roč. 120, s. 5-36.
- SOVADINA, Miloslav. Jindřich z Lipé. I. První muž království. Část 2. Časopis Matice moravské. 2002, roč. 121, s. 3-32.

SOVADINA, Miloslav: Jindřich z Lipé: zvláštní otisk z Časopisu Matice moravské roč. 120 (2001), 121 (2002) a 122 (2003). Matice moravská, Brno, 2005
SPĚVÁČEK, Jiří. Jan Lucemburský a jeho doba 1296-1346 : k prvnímu vstupu českých zemí do svazku se západní Evropou. Svoboda, Praha, 1994.
SPĚVÁČEK, Jiří. Král diplomat : (Jan Lucemburský 1296-1346). Panorama, Praha, 1982.
ŠANDERA, Martin: Páni z Dobrušky a z Opočna. Kolonizátoři, dvořané a válečníci. Veduta, České Budějovice, 2007
ŠUSTA, Josef. Dvě knihy českých dějin. Kus středověké historie našeho kraje. Kniha druhá. Počátky lucemburské 1308-1320. Česká akademie věd a umění, Praha, 1919.
ŠUSTA, Josef. České dějiny. Dílu II. část 1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví. Jan Laichter, Praha, 1935.
ŠUSTA, Josef. České dějiny. Dílu II. část 2. Král cizinec. Jan Laichter, Praha, 1939.
VANÍČEK, Vratislav: Velké dějiny zemí Koruny české III. 1250-1310. Paseka, Praha-Litomyšl, 2002.

Děti:

Alžběta? (před 1324-?)
Jindřich II. (?-1346)
Petr II. (1326-1384)
Jošt I. (?-1369)
Oldřich I. (?-1390)
Jan I. (?-1389)
Anna (?-1375)
Mecela (?-1380)
neznámá dcera (Alžběta?) (?-?)